

K 45. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČESKOSLOVENSKA

Vznik Československé armády je nerozlučně spjat s bojem českého a slovenského lidu za své osvobození a za další budoucnost. Vzešla z protifašistického, národně osvobozenického boje, zrodila se z národní a demokratické revoluce.

Tento proces probíhal v podmínkách druhé světové války, onoho gigantického střetnutí mezi silami míru a demokracie spojenými v protifašistické koalici a mezi silami války, reakce a fašismu v čele s hitlerovským Německem.

Brzy po uzavření mnichovské dohody a zejména po 15. březnu roku 1939 začaly odcházet do emigrace tisíce československých občanů. Většinu z nich tvořili příslušníci likvidované československé armády vedeni touhou aktivně vstoupit do boje proti hitlerovskému Německu všude, kde se jim k tomu naskytne příležitost. Přes veškerou různorodost jejich politických názorů je spojovala základní myšlenka – myšlenka osvobodit svou vlast.

Československé vojenské jednotky tvořené v zahraničí se zúčastnily bojů na všech významných frontách – v Polsku, ve Francii, ve Velké Británii, na Středním východě, v Severní Africe a v Sovětském svazu. První z nich vznikla v Polsku a pod vedením pplk. Ludvíka Svobody se podílela na ústupových bojích polské armády.

Českoslovenští vojáci statečně bojovali po boku francouzské armády ve vzduchu i na zemi a po porážce Francie se stali významnými spojenci Velké Británie. Českoslovenští letci se zúčastnili bitvy o Atlantik, bombardovacích náletů na Německo a letecké podpory řady pozemních vojenských operací. Do bojů na Středním východě, v africké poušti, zejména při obraně Tobruku a později do bojů u Dunkerku se zapojili příslušníci československé obrněné brigády ve Velké Británii.

Velkou bojovou aktivitu rozvíjeli od roku 1943 příslušníci československé vojenské jednotky v Sovětském svazu. Prvním bojovým křestem prošli u Sokolova, na který pak navázala bojová cesta přes Kyjev, Bílou Cerkev a Žaškov. Na jaře 1944 vznikl 1. československý armádní sbor, který se stavem 16 000 mužů stal nejpočetnější ozbrojenou složkou československého zahraničního odboje. Dnem 6. října 1944, kdy vstoupil u Dukly znovu na půdu své rodné vlasti, se změnil ve vojsko domácí osvobozenické fronty.

Českoslovenští vojáci tvořili jen nepatrnou část armád protifašistické koalice, ale obstáli čestně, bojovali statečně a tak přispěli ke konečné porážce fašistického nepřítele. Je také třeba připomenout, že až do roku 1941, kdy byla teprve uznána

zahraniční československá vláda, byly československé vojenské jednotky jediným atributem československé státnosti a kontinuity Československé republiky.

Hlavní a rozhodující fronta protifašistického odporu českého a slovenského lidu však byla doma, ve vlasti. Zde náš lid zasazoval nepříteli nejcitelnější údery. Po těžkých začátcích se rozvinulo masové partyzánské hnutí, které sehrálo významnou roli v boji proti okupantům a jejich domácím pomahačům.

Na sklonku léta 1941 se podařilo sjednotit všechny složky odboje v českých zemích a vytvořit společný orgán – Ústřední národní revoluční výbor Československa a vydat výzvu, v níž bylo mj. řečeno: „Je nutné ihned všude budovat ozbrojené národněrevoluční gardy jako bojové orgány ozbrojeného národa, s vlastním vojenským velením a pod politickým vedením národněrevolučních výborů... Těmto gardám národní revoluce je dějinně určen velký a čestný úděl: se zbraní v ruce pomáhat v boji za svobodu“.

Přestože zvýšení nacistické represe zbrzdilo rozvoj odbojového hnutí, nepodařilo se zlikvidovat celou základnu protifašistického odporu a zabránit rozvoji organizovaného ozbrojeného boje. První partyzánské skupiny nebyly početné. Tvořili je lidé, kteří se dobrovolně rozhodli bojovat zbraněmi, lidé, kteří hledali úkryt před perzekucí a terorem fašistů i sovětských občanů, kteří utekli ze zajateckých, pracovních a koncentračních táborů. Jednou z prvních byla skupina „Zelený kádř“, která vznikla v květnu 1942 nedaleko obce Chomýže v oblasti Hostýnských vrchů.

Na Slovensku se podařilo státní bezpečnosti zlikvidovat první pokus o vytvoření partyzánské skupiny v Horním Liptově v červnu 1941, ale v průběhu léta vzniklo několik nových skupin, zejména v Rači, bratislavském přístavu a ve Vajnorech. V druhé polovině roku 1944 začali na Slovensko přicházet partyzánské organizace a celé partyzánské jednotky ze Sovětského svazu, což vedlo k prudkému rozmachu partyzánskému hnutí, zejména na středním Slovensku. Zapojili se do něho kromě Slováků a Čechů i občané SSSR, Francouzi, Bulhaři, Poláci, Jihoslované, Maďaři, Němci a příslušníci dalších národů. V době Slovenského národního povstání pomáhali partyzáni při obraně osvobozeného území. Po jeho porážce ustoupili do hor, aby se zformovali na nových základnách a pomáhali svými bojovými akcemi postupu Sovětské armády na Slovensku.

V českých zemích se v této době aktivizovala činnost partyzánských jednotek na severní a jižní Moravě, Českomoravské vysočině, Podbrdsku, v severovýchodních a jižních Čechách. Květnovému povstání v roce 1945 vtiskli partyzáni bojový a revoluční ráz. Kromě toho se podíleli na osvobozovacích bojích Sovětské armády.

Právě v závěrečném období války partyzáni prokázali, že se stali na domácí půdě nejdůležitějšími a nejúspěšnějšími bojovníky proti fašismu, za národní svobodu, státní nezávislost a za novou Československou republiku.

Slovenské národní povstání v roce 1944 a Květnové povstání českého lidu v roce 1945, jako vrcholné události československého protifašistického a národně